

Κάθοδος των Μυρίων

Περίληψη :

Η Κάθοδος των Μυρίων αποτελεί ένα από τα πιο ένδοξα κεφάλαια της ελληνικής στρατιωτικής ιστορίας. Πρόκειται για την προσπάθεια επιστροφής στην πατρίδα των Ελλήνων μισθοφόρων που συμμετείχαν στις στρατιωτικές επιχειρήσεις του Κύρου Β' εναντίον του Αρταξέρξη, το 401 π.Χ. Η κάθοδος από τη Βαβυλώνα στον Εύξεινο Πόντο διήρκεσε από το Σεπτέμβριο του 401 έως το Μάιο του 399 π.Χ. Η πορεία αυτή περιγράφεται με τα πιο ζωντανά χρώματα από τον Ξενοφώντα, ο οποίος έζησε από κοντά τα γεγονότα, στο έργο του *Κύρου Ανάβασις*.

Χρονολόγηση

401-399 π.Χ.

Γεωγραφικός Εντοπισμός

Από Βαβυλώνα έως Εύξεινο Πόντο, Μικρά Ασία

1. Η συγκέντρωση των μισθοφορικών στρατευμάτων

Η άνοδος του [Αρταξέρξη](#) στον περσικό θρόνο το 404 π.Χ. δεν έγινε με τη συγκατάθεση του αδερφού του [Κύρου](#)¹, ο οποίος άρχισε να συγκεντρώνει βαρβαρικά και ελληνικά στρατεύματα με σκοπό να επιτεθεί εναντίον του Αρταξέρξη και να καταλάβει το θρόνο. Μέσα σε λίγο χρονικό διάστημα συγκέντρωσε, είτε φανερά με εύλογα προσχήματα είτε κρυφά διαμέσου έμπιστων Ελλήνων στους οποίους έστελνε χρήματα, 70.000 έως 100.000 στρατό. Ανάμεσά τους βρίσκονταν 13.000 Έλληνες μισθοφόροι απ' όλα τα μέρη της Ελλάδας που στρατολογήθηκαν από το Βοιωτό Πρόξeno, τους Λαρισαίους Μένωνα και Αρίστιππο, τον Κλέαρχο το Λακεδαιμόνιο και τον Αγία από την Αρκαδία. Ο Κύρος απευθύνθηκε επίσης στους Σπαρτιάτες, αποκρύπτοντας την πρόθεσή του να στραφεί εναντίον του αδερφού του. Οι σπαρτιατικές αρχές, για να ανταποδώσουν τη βοήθεια που τους πρόσφερε στα τελευταία χρόνια του Πελοποννησιακού πολέμου, έστειλαν 25-30 πλοία με το ναύαρχο Πυθαγόρα ή Σάμιο και περίπου 700-800 μισθοφόρους με αρχηγό το Χειρίσοφο. Όταν οι Έλληνες μισθοφόροι πληροφορήθηκαν ότι θα μάχονταν εναντίον του βασιλικού στρατού του Αρταξέρξη αντέδρασαν έντονα. Ο καθησυχαστικός λόγος του Κύρου όμως, καθώς και οι υποσχέσεις του για γενναιόδωρες αμοιβές έκαμψαν τους ενδοιασμούς τους.²

2. Η μάχη στα Κούναξα και οι συνέπειές της

Την άνοιξη του 401 π.Χ. ο Κύρος ξεκίνησε με το στρατό του³ από τις [Σάρδεις](#) και διασχίζοντας την [Κιλικία](#) και τη Μεσοποταμία έφτασε το Σεπτέμβριο του ίδιου έτους στα Κούναξα, ένα χωριό στην περιοχή της Βαβυλώνας. Εκεί τον περίμενε ο βασιλικός στρατός του Αρταξέρξη.⁴ Στη μάχη που ακολούθησε ο Κύρος έχασε τη ζωή του. Ο θάνατός του κατατρόμαξε τους Ασιάτες που είχε φέρει μαζί του, με αποτέλεσμα να εγκαταλείψουν το πεδίο της μάχης. Μόνο οι Έλληνες με επικεφαλής τον Κλέαρχο κατόρθωσαν να κρατήσουν τις θέσεις τους, χωρίς όμως να γνωρίζουν το θάνατο του Κύρου. Όταν τον πληροφορήθηκαν την επόμενη ημέρα, αποφάσισαν να πάρουν το δρόμο της επιστροφής. Ο Τισσαφέρνης προσφέρθηκε να τους βοηθήσει να ξαναγυρίσουν στην Ελλάδα. Με τις δελεαστικές του υποσχέσεις κατάφερε να περάσουν τον Τίγρη ποταμό. Όταν έφτασαν στις όχθες του Μεγάλου Ζαπάτα, κάλεσε στη σκηνή του τους αξιωματικούς των ελληνικών τμημάτων. Όσοι όμως ανταποκρίθηκαν στην πρόσκλησή του, έπειτα από παρότρυνση του Κλέαρχου, έπεσαν στην παγίδα του και βρήκαν τραγικό θάνατο.⁵

3. Η οργάνωση και η προετοιμασία της αναχώρησης

Μετά τα δραματικά αυτά γεγονότα πρώτος αντέδρασε ο [Ξενοφών](#), που είχε ακολουθήσει το μισθοφορικό στράτευμα όχι ως στρατιωτικός αλλά έπειτα από πρόσκληση του στρατηγού Προξένου, ο οποίος είχε θανατωθεί από τον Τισσαφέρνη. Υπέβαλε την ιδέα ότι έπρεπε να εκλέξουν το γρηγορότερο νέους στρατηγούς και λοχαγούς στη θέση των θυμάτων. Η ιδέα

Κάθοδος των Μυρίων

επιδοκιμάστηκε και πραγματοποιήθηκε. Ο ίδιος ο Ξενοφών έγινε διάδοχος του Προξένου. Η αρχιστρατηγία δόθηκε στο Λακεδαιμόνιο Χειρίσοφο, καθώς εκείνη την εποχή η Σπάρτη κυριαρχούσε στην Ελλάδα. Χωρίς άλλη καθυστέρηση, το μικρό στράτευμα ετοιμάστηκε να ξεκινήσει για μία από τις πιο τολμηρές στρατιωτικές επιχειρήσεις της ιστορίας. Η επιστροφή των 8.600 Ελλήνων μισθοφόρων αποτελεί ένα από τα πιο ένδοξα κεφάλαια της ελληνικής στρατιωτικής ιστορίας. Διήρκεσε από το Σεπτέμβριο του 401 έως το Μάιο του 399 π.Χ.

4. Κύρου Ανάβασις

Σε καμιά άλλη περίπτωση δε φαίνεται τόσο καθαρά η μαχητική και ηθική υπεροχή των Ελλήνων όσο στην περίφημη κάθοδο από τη Βαβυλώνα στον Εύξεινο Πόντο. Η πορεία αυτή περιγράφεται με τα πιο ζωντανά χρώματα από τον ίδιο τον Ξενοφώντα στο έργο του με τον τίτλο *Κύρου Ανάβασις*. Την ανάβαση, την πορεία δηλαδή προς το εσωτερικό της Μικράς Ασίας, τη διηγούνται μόνο τα έξι πρώτα κεφάλαια του πρώτου βιβλίου. Ύστερα ακολουθεί η περιγραφή της μάχης στα Κούναξα και το κύριο μέρος του έργου το καλύπτει η διήγηση της τολμηρής υποχώρησης προς τη Μαύρη θάλασσα μέσα από την εχθρική ενδοχώρα και τα αδιάβατα βουνά, έως την ένωση του στρατεύματος με τις σπαρτιατικές δυνάμεις που αρχηγός τους ήταν ο [Θίβρων](#). Η *Κύρου Ανάβασις* κατέχει ιδιαίτερη θέση ανάμεσα στα ιστορικά έργα, χάρη στην αμεσότητα με την οποία ο Ξενοφών διηγείται γεγονότα που τα έζησε ο ίδιος και χάρη στον πλούτο των γεωγραφικών και πολιτιστικών πληροφοριών που περιέχει.

5. Η πορεία και τα γεγονότα της επιστροφής των Μυρίων

Οι Μύριοι, αφού πέρασαν τον ποταμό Ζαπάτα, συνέχισαν να πορεύονται προς Βορρά ακολουθώντας το ρου του ποταμού Τίγρη. Ο Τισσαφέρνης εξακολούθησε να τους παρακολουθεί και να τους επιτίθεται ή να τους ενεδρεύει. Αλλά οι Έλληνες τον απέκρουαν με λιγότερη ή περισσότερη επιτυχία. Φτάνοντας στην Καρδουχία,⁶ πληροφορήθηκαν από τους ντόπιους αιχμαλώτους ότι εάν προχωρούσαν προς τα δεξιά θα έφταναν στη [Λυδία](#) και την [Ιωνία](#) διασχίζοντας όλη την άνω Μεσοποταμία, την [Αρμενία](#) και τη Μικρά Ασία, ενώ, εάν συνέχιζαν να πορεύονται προς Βορρά, θα έφταναν γρήγορα σε περιοχή που δεν ελεγχόταν από τους Πέρσες. Αποφάσισαν να προχωρήσουν προς τα βόρεια μέσα από τα δύσβατα βουνά που κατείχαν οι Καρδούχοι και για να ξεφύγουν από την περσική απειλή αλλά και γιατί μετά την Καρδουχία θα είχαν να διανύσουν πολύ λιγότερη απόσταση μέχρι να φτάσουν στα παράλια και σε περιοχές κατοικημένες από Έλληνες. Η πορεία μέσα από τη γη των Καρδούχων υπήρξε το πιο κοπιαστικό και δύσκολο τμήμα της καθόδου των Μυρίων. Οι Καρδούχοι, ένας από τους πιο πολεμικούς λαούς της Μικράς Ασίας, συνηθισμένοι να ζουν και να κινούνται στα ψηλά και δύσβατα βουνά της περιοχής τους, έκαναν διαρκώς επιθέσεις στους Έλληνες στρατιώτες που προχωρούσαν δύσκολα στα παγωμένα μονοπάτια μέσα σε θυελλώδεις ανέμους και κάτω από γκρεμούς με το φόβο των συνεχών κατολισθήσεων.

Το Δεκέμβριο του 400 π.Χ. άφησαν πίσω τους την φιλόξενη γη των Καρδούχων και στρατοπέδευαν σε κάποια χωριά στην πεδιάδα του ποταμού Κεντρίτη, παραποτάμου του Τίγρη, σύνορο ανάμεσα στην Αρμενία και την Καρδουχία. Και εκεί όμως συνάντησαν δυσκολίες, γιατί Αρμένιοι πεζοί και ιππείς τούς περίμεναν πέρα από το ποτάμι για να τους εμποδίσουν να περάσουν, ενώ στα νώτα τους οι Καρδούχοι ήταν έτοιμοι να επιτεθούν. Με ένα τέχνασμα οι Έλληνες ξεγέλασαν τα στρατεύματα του σατράπη Ορόντη, που τους περίμεναν στην απέναντι όχθη, και διέφυγαν από τους Καρδούχους.

Αφού πέρασαν τον Κεντρίτη ποταμό, διέσχισαν την Αρμενία χωρίς να ενοχληθούν σοβαρά από τα βασιλικά στρατεύματα. Αναγκάστηκαν όμως να παλέψουν σκληρά με τις δύσκολες κλιματολογικές συνθήκες, τις δύσβατες οροσειρές και την πείνα. Περνώντας τον ποταμό Φάσι, ο οποίος ταυτίζεται με τον Αράξη που χύνεται στην Κασπία θάλασσα και όχι με τον ποταμό που εκβάλλει στον Εύξεινο Πόντο, είδαν σε μία οροσειρά παρατεταγμένους τους Χάλυβες, τους Ταόχους και τους Φασιανούς, λαούς ανυπότακτους και άγριους. Ακολουθώντας το σχέδιο του Ξενοφώντα οι Έλληνες νίκησαν τα βαρβαρικά φύλα και τα έτρεψαν σε φυγή.

Εισέβαλαν στη χώρα των Ταόχων και καταλαμβάνοντας ένα οχυρωμένο χωριό πήραν τα απαραίτητα εφόδια. Κατόπιν στράφηκαν Νοτιοδυτικά και περνώντας από τη χώρα των Χαλύβων, χωρίς να πάρουν τίποτε, έφτασαν στον ποταμό Άρπασο. Όλοι οι νεότεροι ερευνητές ταυτίζουν τον Άρπασο με το σημερινό ποταμό Coruh. Αφού τον διάβηκαν, πέρασαν από τη χώρα

Κάθοδος των Μυρίων

των Σκυθινών, απ' όπου προμηθεύτηκαν τρόφιμα. Έπειτα από πορεία τεσσάρων ημερών έφτασαν στην πόλη Γυμνιάδα, την πρώτη μεγάλη και πλούσια πόλη την οποία συνάντησαν σε εκείνα τα μέρη, που τους υποδέχτηκε φιλικά. Η πόλη Γυμνιάς ταυτίζεται από την πλειονότητα των μελετητών με το σημερινό Bayburt. Εκεί, οι ντόπιοι πληροφόρησαν τους Μυρίους ότι έπειτα από ολιγοήμερη πορεία θα έφταναν στην Τραπεζούντα.

Πράγματι, έπειτα από πέντε ημέρες ανέβηκαν στο βουνό Θήχη απ' όπου με παράφορη χαρά αντίκρισαν επιτέλους τη θάλασσα. Εκεί ακούστηκε η παροιμιώδης έκφραση «θάλαττα, θάλαττα» από τους άντρες που έβλεπαν τα νερά του Ευξείνου Πόντου. Φτάνοντας σε ένα στενό πλάτωμα, απ' όπου φαινόταν η Μαύρη θάλασσα, οι στρατιώτες έπεφταν ο ένας στην αγκαλιά του άλλου, με δάκρυα στα μάτια, μην μπορώντας να πιστέψουν ότι τα είχαν καταφέρει. Τότε, έφτιαξαν ένα λιθοσωρό από ξύλα και πέτρες. Πάνω σ' αυτό το λιθοσωρό τοποθέτησαν διάφορες προσφορές, όπως δέρματα ζώων και κάποιες ασπίδες που είχαν αποσπάσει ως λάφυρα στη διάρκεια των περιπετειών τους, για να γιορτάσουν το αίσιο τέλος των τελευταίων. Μόλις πριν από λίγα χρόνια ένας Βρετανός ερευνητής, ο T. Mitford, υποστήριξε ότι εντόπισε το σημείο απ' όπου οι Έλληνες αντίκρισαν τη θάλασσα. Η θέση αυτή βρίσκεται σε απόσταση 30 μιλίων από την Τραπεζούντα και είναι ένα μικρό πλάτωμα σε ένα σημείο του βουνού Deneboynu, απ' όπου περνούσαν, μέχρι σχετικά πρόσφατα, караβάνια που μετέφεραν προϊόντα μεταξύ Τραπεζούντας και Ερζερούμ. Εκεί ο T. Mitford εντόπισε την κυκλική βάση ενός τεράστιου σωρού από πέτρες, διαμέτρου 12-13 μέτρων.⁷

Το Μάιο του 400 π.Χ. οι Έλληνες έμπαιναν στην [Τραπεζούντα](#), την πρώτη ελληνική πόλη που συνάντησαν στο δρόμο τους. Εκεί τους δέχτηκαν πολύ φιλικά και παρέμειναν ένα μήνα, γιορτάζοντας την επιτυχία τους με αγώνες και θυσίες στους θεούς. Στην Τραπεζούντα πήρε τέλος η μεγάλη περιπέτεια που άρχισε από την επομένη της μάχης στα Κούναξα. Κατά την πολύμηνη διάρκεια της καθόδου οι εχθρικές επιθέσεις, το κρύο, η πείνα και οι ασθένειες προκάλεσαν πολλές απώλειες. Χάθηκαν 4.400 άντρες από τους 13.000 που παρατάχθηκαν δίπλα στον Κύρο. Μόνο 8.600 κατόρθωσαν να φτάσουν στον [Πόντο](#).

Στη συνέχεια της πορείας τους δεν απέφυγαν τις συγκρούσεις με τις ελληνικές πόλεις του Πόντου αλλά και τις διαφωνίες μεταξύ τους. Έφυγαν για την Κερασούντα και από εκεί μέχρι την [Ηράκλεια](#) το ταξίδι έγινε κυρίως με πλοία. Για να βρουν τρόφιμα οργάνωναν ληστρικές επιδρομές. Πολλοί ήταν όμως αυτοί που δεν ήθελαν να προχωρήσουν. Η ίδρυση μίας αποικίας στον Πόντο και τη [Βιθυνία](#), που σχεδιάστηκε από τον Ξενοφώντα, δεν επιτεύχθηκε, λόγω των αντιδράσεων του σατράπη [Φαρναβάζου](#).

Όταν έφτασαν στο Βόσπορο, ο Λακεδαιμόνιος ναύαρχος της Προποντίδας, Αναξίβιος, δεν ήξερε τι να τους κάνει. Αφού τους πέρασε στο Βυζάντιο τους κάλεσε έξω από τα τείχη, δήθεν για να τους δώσει μισθό και τροφή, και τους εγκατέλειψε. Οι Μύριοι εντάχθηκαν στην υπηρεσία τελικά ενός εκθρονισμένου Θράκα φυλάρχου, του Σεύθη, και πέρασαν το χειμώνα του 400-399 π.Χ. πολεμώντας εναντίον άλλων Θρακών, εχθρών του εργοδότη τους. Τέλος, προσκλήθηκαν να ενισχύσουν το μέτωπο που άνοιξαν οι Λακεδαιμόνιοι εναντίον των Περσών στη Μικρά Ασία. Το στράτευμα πέρασε από τη Θράκη στη [Λάμψακο](#) και διαμέσου της [Τρωάδας](#) και της [Μυσίας](#) έφτασε στην [Πέργαμο](#). Εκεί ο Ξενοφών το παρέδωσε στο Θίβρωνα, τον αρχηγό των σπαρτιατικών δυνάμεων.

Αυτό ήταν το τέλος μίας επιχείρησης που συγκλόνισε τα θεμέλια της απέραντης Περσικής Αυτοκρατορίας και ανανέωσε το συναίσθημα της εθνικής υπεροχής των Ελλήνων έναντι των Περσών και των άλλων ανατολικών λαών.

1. Ο Αρταξέρξης είχε συλλάβει τον Κύρο, με σκοπό να τον θανατώσει, αλλά δεν πραγματοποίησε το σχέδιό του χάρη στην παρέμβαση της μητέρας τους. *ΙΕΕ*, τόμ. Γ1, σελ. 334.

2. Ξεν., *Αν. Α*.VI.7.

3. Ο Ξενοφών αναφέρει ότι κατά την επιθεώρηση του στρατεύματος μετρήθηκαν 10.400 Έλληνες οπλίτες, 2.500 πελταστές, 10 μυριάδες βάρβαροι και 20

Κάθοδος των Μυρίων

δρεπανηφόρα άρματα. (Ξεν., Αν. Α.VII.10). Δηλαδή από το σύνολο των 14.000 Ελλήνων που αναφέρει στο Α.II.9 λείπουν 1.100 άντρες, από τους οποίους άλλοι δραπέτευσαν και άλλοι έχασαν τη ζωή τους από αρρώστιες ή σε μάχες.

4. Σύμφωνα με τον Ξενοφώντα, είχε τον υπερβολικό αριθμό των 1.120.000 ανδρών (Ξεν., Αν. Α.VII.11), ενώ ο Διόδωρος ο Σικελιώτης αναφέρει 400.000.
5. Πρόκειται για τους στρατηγούς Πρόξενο, Μένωνα, Αγία, Κλέαρχο και Σωκράτη.
6. Η Καρδουχία ταυτίζεται με την περιοχή που σήμερα ονομάζεται Μποτάν. Απόγονοί τους θεωρούνται από ορισμένους μελετητές οι σημερινοί Κούρδοι.
7. Mitford, T., "Thalatta, Thalatta. Xenophon's view of the Black Sea", *AnatSt* 50 (2000), σελ. 127-131.

Βιβλιογραφία :

	<i>Ιστορία Ελληνικού Έθνους, Γ.1: Κλασικός Ελληνισμός</i> , Αθήνα 1972
	<i>Ξενοφών, Κύρου Ανάβασις</i> , Β. Μανδηλαράς, <i>Ξενοφών 'Απαντα</i> , Κάκτος, Αρχαία Ελληνική Γραμματεία, Αθήνα 1993
	Xenophon , <i>The Expedition of Cyrus</i> , Robin Waterfield, Oxford 2005
	Mitford T. , "Thalatta, Thalatta. Xenophon's view of the Black Sea", <i>AnatSt</i> , 50, 2000, 127-131
	Lendle O. , <i>Kommentar zu Xenophon's anabasis</i> , Darmstadt 1995
	Manfredi V. , <i>La strada dei Diecimilia</i> , Milano 1986
	Nussbaum G.B. , <i>The Ten Thousand: A Study in Social Organization and Action in Xenophon's Anabasis</i> , Leiden 1967
	Stronk J.P. , <i>The Ten Thousand in Thrace: an archaeological and historical commentary on Xenophon's Anabasis</i> , Amsterdam 1995
	Fox, L.R. (ed.) , <i>The Long March, Xenophon and the Ten Thousand</i> , New Haven – London 2004

Δικτυογραφία :

	The Expedition of the Greeks under Cyrus, and Retreat of the Ten Thousand, B.C. 401-400 http://www.ellos.net/elpenor/greek-texts/ancient-greece/history-of-ancient-greece-15-400.asp
	Κύρου Ανάβασις http://www.hti.umich.edu/cgi/t/text/text-idx?c=moa;idno=AHJ9193

Χρονολόγιο

Μάρτιος 401 π.Χ.: Έξοδος του Κύρου από τις Σάρδεις

Σεπτέμβριος 401 π.Χ.: Έναρξη της μάχης στα Κούναξα

Κάθοδος των Μυρίων

Οκτώβριος 401 π.Χ.: Σύλληψη των στρατηγών

Νοέμβριος 401 π.Χ.: Πορεία και παραμονή στην πεδιάδα του Τίγρη, στη χώρα των Καρδούχων, διάβαση του Κεντρίτη

Δεκέμβριος 401 π.Χ.: Πορεία στην πεδιάδα της Αρμενίας

Ιανουάριος 400 π.Χ.: Πορεία στα όρη των Ταόχων, στη χώρα των Χαλύβων, στη χώρα των Σκυθηνών

Φεβρουάριος 400 π.Χ.: Στη χώρα των Μακρώνων, των Κόλχων, παραμονή στην Τραπεζούντα

Μάρτιος 400 π.Χ.: Παραμονή στην Κερασούντα

Μάιος 400 π.Χ.: Αφιξη στην Ηράκλεια

Οκτώβριος 400 π.Χ.: Διάβαση του Βυζαντίου

Χειμώνας 400-399 π.Χ.: Μετάβαση στην Πέρινθο

Μάρτιος 399 π.Χ.: Παράδοση του στρατού στο Θίβρωνα